

Лекція 5

СФЕРИ ТА ГАЛУЗІ ВИРОБНИЦТВА

В умовах розвитку ринкових відносин зростає необхідність у фахівця економічного профілю, які володіють знаннями сучасних систем технологій, вміють здійснювати технічну підготовку, керування виробництвом, аналізувати його з погляду організації виробничого процесу, оцінювати ефективність функціонування окремих підрозділів і підприємства в цілому, знайомих з методами наукової організації праці на підприємстві, які володіють навичками рішення завдань кількісного і якісного розвитку матеріально-технічної бази виробництва за рахунок реалізації останніх досягнень науки й техніки для впровадження нових технологій. Разом з тим системи технологій, які використовуються у виробництві, значною мірою залежать від особливостей тієї чи іншої галузі. Тому при розробці технологій необхідно проаналізувати та знати особливості сфери, де вони застосовуються.

Економіка будь-якої країни являє собою єдиний комплекс взаємозалежних галузей. При цьому звичайно використовуються такі поняття, як сфера, галузь, сектор економіки. Суспільне виробництво підрозділяється на *сферу матеріального виробництва й невиробничу сферу*.

До сфери матеріального виробництва відносяться всі види діяльності, що створюють матеріальні блага у формі продуктів, енергії, переміщення вантажів, зберігання продуктів, сортування, упакування й інших функцій, що є продовженням виробництва у сфері обігу (промисловість, сільське й лісове господарство, вантажний транспорт, будівництво, торгівля, громадське харчування, інформаційно-обчислювальне обслуговування тощо).

Види діяльності, у процесі яких матеріальні блага не створюються, утворюють у своїй сукупності невиробничу сферу діяльності: житлово-комунальне господарство, пасажирський транспорт, охорона здоров'я, фізична культура й соціальне забезпечення, культура й мистецтво, наука тощо.

Сфери економіки діляться на галузі.

Галузь – група якісно однорідних господарських одиниць (підприємств, організацій, установ), що характеризуються особливими умовами виробництва в системі суспільного поділу праці, однорідною продукцією й які виконують загальну (специфічну) функцію в національному господарстві.

Основними відмінними ознаками галузей є:

- економічне призначення виробленої продукції;
- характер споживаних матеріалів;
- технічна база виробництва;
- технологічний процес;
- професійний склад кадрів.

До сфери **матеріального виробництва** віднесені наступні галузі народного господарства:

- промисловість;
- сільське господарство;
- лісове господарство;
- рибне господарство;
- транспорт і зв'язок;
- будівництво;
- торгівля й громадське харчування тощо.

Основою економіки розвинених країн, як правило, є промисловість, що складається із цілого ряду галузей: енергетичної, паливної, металургійної, машинобудівної, хімічної, автомобільної, електронної тощо.

Промисловість є провідною галуззю економіки за наступними причинами:

- вся промисловість є фундаментом розвитку економіки країни в цілому;
- від рівня стану промисловості значною мірою залежить суверенітет і обороноздатність країни;
- розвиток промисловості є основним чинником для прискорення науково-технічного прогресу всього народного господарства й суспільства в цілому.

Рівень життя населення (забезпеченість товарами, продуктами) прямо пов'язаний з розвитком легкої і харчової галузей промисловості.

Історично сформований суспільний поділ праці призвів до виникнення великих сфер матеріального виробництва: промис-

ловість, сільське господарство, транспорт тощо.

Кожна зі спеціалізованих галузей, у свою чергу, підрозділяється на комплексні галузі й види виробництва.

У складі промисловості, наприклад, налічуються такі галузі:

- електроенергетика;
- паливна промисловість;
- чорна металургія;
- кольорова металургія;
- хімічна й нафтохімічна промисловість;
- машинобудування й металообробка;
- деревообробна й целюлозно-паперова промисловість;
- промисловість будівельних матеріалів;
- скляна й порцеляно-фаянсова промисловість;
- легка промисловість;
- харчова промисловість тощо.

Електроенергетика – область енергетики, що охоплює одержання, передачу, перетворення й використання електроенергії (теплові електростанції, атомні електростанції, гідроелектростанції, електромережі тощо).

Паливна промисловість – сукупність галузей промисловості, зайнятих видобутком і переробкою різних видів палива (нафтовидобувна промисловість, видобуток природного газу, газова промисловість, вугільна промисловість).

Чорна металургія – галузь важкої промисловості по виробництву сплавів на основі заліза. Включає виробництва з видобутку й збагачення рудної й нерудної сировини, вогнетривів, продуктів коксохімії, чавуну, сталі, феросплавів, сталевих і чавунних труб, а також вторинну обробку чорних металів.

Кольорова металургія – галузь важкої промисловості по видобутку, збагаченню, переробці руд кольорових металів. Включає алюмінієву промисловість, мідну промисловість, свинцево-цинкову промисловість, нікель-кобальтову промисловість, промисловість рідких металів тощо.

Хімічна й нафтохімічна промисловість – галузь важкої промисловості, у якій переважають хімічні методи переробки сировини й матеріалів (гірничо-хімічна промисловість, азотна промисловість, виробництво фосфатних добрив, содова промисловість, промисловість синтетичних смол тощо).

Машинобудування й металообробка містить у собі такі галузі як енергетичне машинобудування, підйомно-транспортне машинобудування, хімічне й нафтове машинобудування, верстатобудівна й інструментальна промисловість, приладобудування, промисловість засобів обчислювальної техніки, автомобільна промисловість, тракторне й сільськогосподарське машинобудування, електронна промисловість, виробництво металевих виробів виробничого й невиробничого призначення.

Лісова, деревообробна й целюльозно-паперова промисловість включає лісозаготівельну промисловість, деревообробну промисловість, меблеву промисловість, целюльозно-паперову промисловість.

Промисловість будівельних матеріалів включає цементну промисловість, промисловість стінових матеріалів, промисловість з видобутку й обробки облицювальних матеріалів із природного каменю, промисловість вапнякових, гіпсових і місцевих в'язких матеріалів і виробів з них тощо.

Скляна й порцеляно-фаянсова промисловість – галузь промисловості з виробництва будівельного й технічного скла, посуду, господарських, побутових виробів, виробів із кришталю.

Легка промисловість містить у собі текстильну промисловість, швейну промисловість, шкіряну, взуттєву й хутряну промисловість.

Харчова промисловість – сукупність галузей промисловості по випуску продуктів харчування, а також мила й миючих засобів, парфюмерно-косметичних і тютюнових виробів. Включає в себе хлібопекарську, лікєро-горілчану, чайну, плодоовочеву, м'ясну й молочну, рибну промисловість тощо.

Контрольні запитання

1. Що відноситься до сфери матеріального виробництва та невиробничої сфери?
2. Дати визначення галузі економіки.
3. Навести перелік та характеристику галузей промисловості.